

Huszonnegyedik díjátadás
2001. szeptember 22.
Budai Ciszterci Gimnázium, díszterem

Első díjazott

GRÓF KLEBELSBERG KUNO
országépítő kultúrpolitikája
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Édesapja régi osztrák katonacsaládból származott; a fiú két éves volt, amikor az apa meghalt. Édesanyja dunántúli kismemesek leszármazottja. Félárván Székesfehérvárott, anyja családi körében nőtt fel. A tehetséges fiú a ciszterek gimnáziumában érettségizett. Jogi tanulmányait Budapesten, Berlinben és Párizsban végezte, 1898-ban politikai tudományokból doktorált.

A miniszterelnökségen kezdte fogalmazóként, gyorsan jutott előre a ranglétrán, 1903-ban már a III. ügyosztály vezetője volt, 1910-ben a Közigazgatási Bíróság ítélembírója, 1913-ban a Hatásköri Bíróság tagja. 1914-ben a kultuszminisztérium államtitkára lett. Sokat utazott Európában. A háború alatt kinevezték a kiváló szervező tehetségű tisztviselőt a Hadigondozó Hivatal élére, miután tíz évig volt a horvátországi magyarok kulturális gondozását végző Julián Egyesület elnöke. 1917-ben Tisza István mellett a miniszterelnökség politikai államtitkára lett, ebben az évben Kolozsvár országgyűlési képviselőjévé választották. Nagyon sok kitüntetést kapott, és igen sok tudományos és társadalmi egyesület vezetésében kapott szerepet. A legbüszkébb a Történelmi Társulat elnöki tisztségére volt. A háború idején Klebelsberg vezetése mellett szerveződött meg a konstantinápolyi magyar történeti intézet.

A háborús összeomlás után Klebelsberg Bethlen Istvánnal a nemzeti-polgári erők szervezkedésének vezetői közé tartozott. 1921-ben Bethlen István első kormányában belügyminiszter volt, 1922-től 1931-ig pedig Bethlen kultuszminisztere. 1922-ben a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli, 1924-ben igazgatósági tagja lett. Lényegében ő teremtette újjá a háború folytán teljesen tönkrement intézményt, állami és áldozatos magán (hagyatéki) források felhasználásával. A lemondása után is rendkívül aktív embert az Alföldön szerzett betegsége vitte el, viszonylag fiatalon. Legfontosabb művei: *Gróf Klebelsberg Kuno Beszédei, cikkei és törvényjavaslatai* (Bp., 1928), *Neonacionalizmus* (Bp., 1928 és 1929), *Jöjjetek harmincas évek!* (Tanulmányok. Bp., 1930), *Világválságban* (Bp. 1931), *Utolsó akkordok* (Bp. 1933).

Ezek a rövid életrajzi tények és adatok

Klebelsberg Kuno maradandó jelentőségét a magyarság történetében az adja, hogy (szak)politikusként képes volt szintetizálni a magyar politikai és szellemi életnek a kiegyezés utáni polgárosodásban kifejeződött nem-forradalmi törekvéseit. Ezeknek a törekvéseknek az volt a lényegük, hogy a nagyhatalmi egyensúly-rendszer strukturális kényszereibe zárt, és a saját változásaiban rendkívül sok egyenlőtlenséget, mozaikszerűséget és szektorosságot hordozó magyar társadalom korszerűsítésének és hatékonyság-növelésének a járható útját - mai kifejezéssel élve - az emberi tőkébe, a szellemi és lelki szférákba történő fokozott beruházás jelenti. Tehát a nevelés-oktatás és a kultúra - a hitet előkészítő egyházak közreműködésével - képessé teszi a magyarságot arra, hogy társadalmi forradalom nélkül olyan teljesítményeket nyújtson, amelyek egyrészt minden magyarnak egyre jobb életet s így

békességet teremtenek, másrészt viszont ennek európai elismerésével a békés revízió is elkövetkezik.

Klebelsberg Kuno szinte megszállottan a minőség embere volt, aki azonban azzal is tisztában volt, hogy a minőségi teljesítményekhez célszerű szervezés, színvonalas infrastruktúra és - nem utolsósorban - szigorú emberi kiválogatódás szükséges. S bár szinte mindent szeretett személyesen megnézni, ellenőrizni, rendkívül jó "csapat-ember" volt, akinek szintetizáló pozitív terveit kiváló munkatársak intézték a maguk területén. Határozott világnézetű, hitű ember volt, de mindenkitől, sokszor akár ellenségeitől is, hajlandó volt tanulni. A feledékeny utókort emlékeztetni kell arra, hogy Klebelsberg Kuno elhíresült kultúrfőlény gondolata azt fejezte ki, hogy a magyarság szellemi teljesítményei európai mércével mérve jobbak, mint utódállam szomszédaiéi.

Az európai mérce alkalmazása mellett Klebelsberg kiemelten gondoskodott a széles néptömegek neveléséről és oktatásáról is, világosan látva azt - mint nagyon tisztelt egykori főnöke, Tisza István is -, hogy a XX. században a tömegtársadalmak stabilitását csak a hit és az értékek jegyében alkotó emberek biztosíthatják. Az elit-értelmiség nagy céljait csak megvalósításra képes és hajlamos nép hordozhatja. Különösen fontos a vezetők és vezetettek egymásra találása a szétdarabolt, és két radikális forradalmat, valamint ellenforradalmat átélt Magyarországon, ahol - és ezt ő nagyon jól tudta - sok a szegénység, a baj, a széthúzás.

Az építkező kultuszminiszter, az európai mértékkel szigorú minőséget célul kitűző szakpolitikus, Bethlen István miniszterelnök támogatásával, egy szegény országban óriási pénzeket tudott a szellemi élet regenerálására és fejlesztésére fordítani. A tanyai iskoláktól a Magyar Tudományos Akadémiáig, a külföldi magyar intézetektől a sportig, az ösztöndíjaktól a szakoktatásig terjed a skála, ahol Klebelsberg működése, erőfeszítései viszonylag gyorsan termőre fordultak. Még egykorú vagy későbbi ellenfelei, ellenségei sem tagadhatták személyisége és műve nagy formátumát. Hagyatéka a magyar polgári művelődésnek épületekben, intézményekben és emberekben máig ható és tanulságos fénykora. Máshol majd módszerét - a beruházást az emberi tőkébe - csak évtizedekkel később "fedezik fel". Hiszen a német modell - amelynek forradalomellenes "lényegét" megtanulta - egy gazdag országnak a hatalmas termelői beruházásait is tartalmazta, míg Klebelsberg Kuno a gúzsba kötöttség kényszerei között csak arra törekedhetett, hogy a tudás (és az emberi személyiség érdekeltvő integráltsága) legyen közvetlenül termelő erő - és egy megrendült ország-csonk társadalmilag stabilizáló tényezője.

Tőkész László
pedagógus, történész

A szülőhely tisztelgése

Tisztelt Egybegyűltekt!

Klebelsberg Kuno szülőhelyének alpolgármestereként lehetek itt. A Romániában található Magyarpécska mára Pécskává (Pecica) lett, és Aradtól 22, Szegedtől 73 kilométerre van, a két várost összekötő nemzetközi főútvonal mentén. Magyarpécskának adatott meg, hogy Klebelsberg Kuno születésekor huszárszázados édesapja ott szolgálhasson, és így a leendő kultuszminiszter szülőhelye lehessen.

A tudós államférfi tudta, hogy nem lehet illúziókban élni, de életével és művével azt is bebizonyította, hogy illúziók nélkül sem érdemes élni.

Az illúziótlan élet szükségességére az első világégés országroncsoló eredményei szolgáltak számára bizonyosággal. Az illúziók szükségességét pedig ő maga mutatta föl akkor, amikor nem hagyta ebek harmincadjára a kolozsvári és a pozsonyi egyetemet, hanem Szegeden és Pécsen újra építtette azokat, a helybeliek áldozathozatalával és tevőleges közreműködésével. Épített sportuszodát, elemi iskolák és pedagógus lakások ezreit, de gimnáziumokat is. A félig osztrák származású államférfi telirakatta maradék hazáját a kultúra piramisaival, amelyek - hite és meggyőződése szerint - a nemzet nagyságát, határtalanságát és mindenhatóságát hivatottak mindmáig és mindörökké felmutatni, megőrizni és gyarapítani majdan szellemi és anyagi javakat alkotó tanítványaikkal. Megjelenésükkor állította, hogy a szocializmus és kommunizmus a társadalomfejlődés zsákutcája. Évtizedekkel megelőzve korát, a régiókban és kistérségekben való gondolkodás és tervezés szószólója és művelője volt. Már akkor hirdette a mára egyre gyakrabban emlegetett szubszidiaritásban rejlő emberformáló erőt. Tudta és művelte: a segits magadon, az Isten is megsegít elvét.

Klebelsberg Kunoról sajnos még mindig nem tud eleget a nemzet. De tizenkét évvel ezelőtt szinte semmit sem tudott. A határon túli része végképp, de Magyarország határain belül sem sokkal többet.

Számomra örömteli, hogy nagyjaink emlékét időnként és helyenként megjelöljük. Időnként és helyenként rájuk emlékezve igyekszünk szellemükkel együtt lenni. Ilyen alkalom ez is, amelyen posztumusz Magyar Örökség-díjat kap gróf Klebelsberg Kuno a budai ciszterci Szent Imre Gimnáziumban.

De ilyen alkalom volt az is, amikor 2000. november 11-én a pécskai katolikus templom kertjében a Magyar Köztársaság oktatási miniszterének, a Szeged-Csanádi Egyházmegye püspökének és sok más közéleti személyiségnek a jelenlétében lelepleztük mellszobrát. A pécskai Klebelsberg szobor tudunkkal az egyetlen határon túl létrehozott Klebelsberg emlékhely. Köszönet érte a Budapesti, a ferencvárosi Gyáli út 22. alatt székelő Puskás Tivadar Távközlési Technikumnak, a szobor adományozójának és személyesen dr. Horváth László iskolaigazgatónak, továbbá Katona Kálmánnak, aki a szoborállítás kitalálása idején még közlekedési, távközlési és vízügyi miniszterként kerékpáron jött Budapestről Pécskára, XX. századi negyvennyolcasként az aradi vértanúkra emlékezni az 1999. október 6-ai, 150 éves évfordulós rendezvényeken. A pécskai Klebelsberg szobor felállítása nem valósulhatott volna meg Heinrich József esperes-plébános nélkül sem.

Szobrok vannak sikerültek, jók, művészileg értékesek, és vannak csak egyszerűen szükségesek is. A pécskai szobor Jecza Péter temesvári szobrászművész alkotása, és másodpéldánya ma már az adományozó intézmény udvarán is megtekinthető. Bárki meggyőződhet róla, hogy ezek a szobrok, még ha ugyanarról az alkotásról is van szó, túl azon, hogy egyszerűen szükségesek, szépek és művészileg is értékesek.

Keressék fel őket!

Köszönöm, hogy itt lehetek!

Nagy István
alpolgármester, Pécska

Életrajz

Klebensberg Kuno, gróf (*1875. november 13., Magyarpécska, ma Pecica /Pécska/, Románia, +1932. október 11., Budapest) politikus. A budapesti tudományegyetem jog-és államtudományi karán doktorál (1898). A miniszterelnökség munkatársa, osztályvezetője (1898-1910). A Közigazgatási Bíróság bírója (1910-13), a Hatásköri Bíróság tagja (1913-14). Tisza István második kormánya idején vallás-és közoktatásügyi minisztériumi államtitkár (1914. január-1917. március), a miniszterelnökség politikai államtitkára (1917. március-június), országgyűlési képviselő (1917-18). A proletárdiktatúra idején vidéken bujkál. Nemzetgyűlési, ill. országgyűlési képviselő (1920-31). A Bethlen kormány belügyminisztere (1921. december--1922. június), majd vallás-és közoktatásügyi minisztere (1922. június-1931. augusztus). Az 1926. évi VII.tc. alapján három év alatt közel hatezer modern népiskolai tantermet és több mint kétezer tanítólakást épített, ekkor hozzák létre a tanyai iskolák hálózatát. Az iskolán kívüli népművelés érdekében ezerötszáz népkönyvtárat és ugyanennyi iskolai könyvtárat létesít, továbbá 500 óvodát is felállít. Ezzel párhuzamosan kerül sor a polgári- és középiskolák reformjára (reál-iskolák és leány-gimnáziumok létrehozása). A vezető-és posztgraduális képzés céljából létrehozta a Collegium Hungaricumok hálózatát (1924: Bécs, Berlin, 1927: Róma, Párizs, Zürich), az Országos Ösztöndíjtanács felállításával kialakítja a tudományos ösztöndíjak rendszerét. Fontosabb munkái: *Gróf Klebensberg Kuno: Beszédei, cikkei, törvényjavaslatai* (1927), *Neonacionalizmus* (1928., 1929), *Jöjjetek harmincas évek!* (1930), *Világválságban* (1931), *Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebensberg Kuno válogatott beszédei és írásai 1917-1932.* (1990, szerkesztette Glatz Ferenc).